

Εφηβικό θέατρο

Μια νέα πρόκληση στις συνήθειες των καιρών

| Τζωρτζίνα Κακουδάκη
Θεατρολόγος, Δραματουργός

Οι έφηβοι έχουν ό,τι ανησυχίες έχετε εσείς κι εγώ. Απλώς δεν ξέρουν ακόμα ότι θα τις έχουν πάντα. Το εφηβικό θέατρο βοηθάει ψυχικά στη συνειδητοποίηση των καυτών πρωταρχικών ερωτημάτων. Δεν θα απαντηθούν τα περισσότερα, όπως δεν απαντήθηκαν ποτέ και για κανέναν. Είμαστε και εμείς ακόμα εκεί. Έχεις παρέα...

Τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα υπάρχει μια μεγάλη άνθηση στο λεγόμενο εφηβικό θέατρο με ποικίλες αποκλίσεις, συγκλίσεις και αισθητικές προτάσεις που επιχειρούν έναν ορισμό για το είδος, με σκοπό να προσεγγισθούν τα θέματα, το περιεχόμενο, οι φόρμες που μπορούν να προσελκύσουν το εφηβικό κοινό στο θέατρο.

Εθνικό θέατρο, Αντιγόνη

Το θέατρο και οι έφηβοι είναι δύο λέξεις, που, μαζί, δημιουργούν ενδιαφέροντες συνειρμούς. Υπάρχει θέατρο που κάνουν οι έφηβοι, συνήθως το ήμερο σχολικό, στο οποίο συνήθως υποδύονται ενήλικους, υπάρχουν ενήλικοι στο επαγγελματικό θέατρο, στο οποίο υποδύονται τους εφήβους, υπάρχουν θεάματα που απευθύνονται στους εφήβους με ήρωες εφήβους είτε με ήρωες ενήλικες και, σπανιότερα, θεάματα όπου οι ηθοποιοί είναι έφηβοι που υποδύονται ρόλους εφήβων.

Εφηβικό θέατρο λοιπόν θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε ένα θέατρο που μιλά για ζητήματα πρωτογενή και όχι αποκλειστικά νεανικά. Διότι ο νέος άνθρωπος στην εφηβεία αρχίζει να αντιμετωπίζει προβλήματα υπαρξιακά, πολιτειακά, πολιτισμικά, θέματα ετερότητας, στα οποία θα προσπαθεί να τοποθετηθεί ή να τα επιλύσει μια ολόκληρη ζωή.

Πολύς είναι ο αντίλογος για τις παραστάσεις που μπορούμε να ονομάσουμε εφηβικές, με βασικό επιχείρημα ότι το καλό θέατρο είναι καλό για όλους. Και ως προς αυτό δεν υπάρχει βέβαια καμία διαφωνία, πώς άλλωστε γαλλοουχθήκαν θεατρικά γενιές και γενιές θεατρόφιλων στο παρελθόν; Παρ' όλα αυτά το βά-

πτισμα ενός θεάτρου επαγγελματικών θιάσων ως εφηβικό θέατρο, δηλαδή ενός θεάτρου που απευθύνεται κατ' αρχήν στους νέους των 12 ως 18 ετών, απέκτησε ειδικά χαρακτηριστικά, σύμφωνα με τις βασικές θέσεις των πρωτεργατών του ή και τα μοντέλα πάνω στα οποία βασίστηκε για να δημιουργήσει ένα σύστημα αναφοράς.

Στιγμιότυπο από παράσταση μαθητών στο Φεστιβάλ Εφηβικού Θεάτρου, Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών 2012

Τα πρώτα βήματα - Το στραμμένο βλέμμα στην Αγγλία

Η θεατρική εταιρεία Λυκόφως, που κατοικοέδρευε στο Θέατρο Χώρα το 2009, ανέλαβε την παραγωγή της πρώτης παράστασης για εφήβους, που εκκινούνταν από τη βιβλιοθήκη ενός μακροχρόνιου και θεσμοθετημένου αγγλικού θεσμού. Ο θεσμός του Εθνικού Θεάτρου της Αγγλίας ονομάζεται Connections και αυτό που τον χαρακτηρίζει εδώ και 20 χρόνια είναι ότι δίνει αναθέσεις σε δόκιμους και επιτυχημένους θεατρικούς συγγραφείς, να γράψουν θεατρικά έργα με πρωταγωνιστές εφήβους, ηθοποιούς εφήβους και θεατές εφήβους, τα οποία παίζονται στο εξής από διάφορες θεατρικές ομάδες της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και στο

*Θεατροπαιδαγωγικό πρόγραμμα
μετά την παράσταση «Ορνιθες»
της Ομάδας 4frontal, 2011*

τέλος της χρονιάς παρουσιάζονται σε ένα κοινό φεστιβάλ, με τη συνδρομή και επίβλεψη επαγγελματιών σκηνοθετών. Άλλοτε, μάλιστα, τα έργα αυτά παίζονται και από επαγγελματίες ηθοποιούς στις αγγλικές σκηνές. Μέσα από τη βιβλιοθήκη αυτή προέκυψε η παράσταση του Έντα Γουόλς «Chatroom», σε σκηνοθεσία Σοφίας Βγενοπούλου, εμπνεύστριας και πρωτεργάτριας του θεσμού στην Ελλάδα.

Την επόμενη χρονιά, πάλι μέσα από τις εκδόσεις του Connections, ανέβηκε στο θέατρο Χώρα η παράσταση «Ρισπέκτ (Θάβοντας τον αδελφό σου στο πεζοδρόμιο)» του Τζακ Θορν, σε σκηνοθεσία της Τζωρτζίνας Κακουδάκη, ενώ η Σοφία Βγενοπούλου και η ομάδα της Grasshopper ανέβασε το έργο «DNA» του Dennis Kelly στο Θέατρο του Νέου Κόσμου. Η έννοια του εφηβικού θεάτρου, συμπληρωμένη με εργαστήρια, ημερίδες, απόπειρες μικρών φεστιβάλ μαθητικού θεάτρου, θεατροπαιδαγωγικού υλικού, πριν και μετά την παράσταση, ήταν γεγονός.

Στην Οθόνη Φως

Στην Αθήνα άρχισε να καλύπτεται ένα κενό, για ένα θέατρο που αγγίζει τους προβληματισμούς και τις ανησυχίες των εφήβων, όπως η σχολική βία, η επίδραση του δικτύου στα ήθη της σύγχρονης εφηβικής κοινότητας, η απόκλιση της νεανικής συμπεριφοράς, η αυτοκτονία, η διαχείριση της απώλειας, η παραβατικότητα και άλλες «δύσκολες» αλήθειες γύρω από την πορεία προς την ενηλικίωση.

Με αφορμή τα διδακτικά βιβλία – Το θέατρο μέσα στο σχολείο

Η πορεία του εφηβικού θεάτρου στη συνέχεια άρχισε να αποκτά στοιχεία πιο πρωτότυπα, με μια στροφή, θα έλεγε κανείς, προς πιο πραγματικές ανάγκες της ελληνικής πραγματικότητας.

Από τη μία η στροφή που υιοθέτησαν οι θεσμοί σε σχέση με το εφηβικό θέατρο και τη διάχυσή του στο σχολείο. Πρωταγωνιστές εδώ οι παραστάσεις που άνοιξαν έναν δρόμο μέσα στο σχολείο, με έργα που είναι σχεδιασμένα για να παίζονται εντός σχολικής τάξης, προαυλίου, γυμναστηρίου κ.ο.κ. Καθόλου τυχαία τα έργα που επιλέχθηκαν ήταν έργα των σχολικών βιβλίων, εγκαινιάζοντας μια πολύ ειδική σχέση του σχολικού περιβάλλοντος με την ελεύθερη έκφραση του θεάτρου.

Παραστάσεις όπως η «Αντιγόνη» του Σοφοκλή, παραγωγή του Εθνικού Θεάτρου σε σκηνοθεσία Τάκη Τζαμαργιά και οι «Όρνιθες» του Αριστοφάνη, παραγωγή της νεανικής ομάδας 4frontal και του Θεάτρου του Νέου Κόσμου, σε σκηνοθεσία Τζωρτζίνας Κακουδάκη και με τη συνεργασία του «Πανελληνίου

Δικτύου για το Θέατρο στην εκπαίδευση», έσπασαν το φράγμα της σχολικής πόρτας, και μοιράστηκαν ηθοποιοί και μαθητές μια καινούργια εμπειρία συνδημιουργίας εντός του σχολικού περιβάλλοντος. Ακολούθησαν τις επόμενες χρονιές, στο ίδιο μοντέλο επικοινωνίας, η «Ελένη» του Ευριπίδη (Εθνικό Θέατρο, σκηνοθεσία Δημήτρης Καραντζάς) και το «Όνειρο Καλοκαιρινής Νύχτας» του Σαίξπηρ (Θέατρο του Νέου Κόσμου - Ομάδα 4frontal, σκηνοθεσία Τζωρτζίνα Κακουδάκη).

«Το θέατρο μέσα στο σχολείο είναι μια θαυμάσια εμπειρία. Δίνεται η δυνατότητα στο σχολείο να μπολιαστεί με μια εξωσχολική εκδήλωση επαγγελματικού επιπέδου, να μπορέσουν οι ίδιοι οι μαθητές να είναι οι οικοδεσπότες μιας εξορισμού ωραίας και βαθιάς επαναστατικής δράσης και να μείνει συμπυκνωμένη η αίσθηση μέσα στο σχολικό κτήριο ότι και οι ίδιοι οι μαθητές έχουν δυνατότητες, ότι το σχολείο δεν είναι φυλακή, αλλά μια βάση ατομικής ανάπτυξης και ομαδικής δημιουργίας.» (Καθηγητής Καλλιτεχνικού Σχολείου Γέρακα, με αφορμή το «Όνειρο Καλοκαιρινής Νύχτας» του Σαίξπηρ).

Με έμφαση στο ελληνικό έργο

Μιαν άλλη, εξίσου σημαντική, παράμετρο καλλιέργησε η Σοφία Βγενοπούλου, σε εξέλιξη της λογικής του αγγλικού Connections. Σε συνεργασία με τη Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών ανατέθηκε, για πρώτη ίσως φορά, η συγγραφή ενός νέου έργου, ελληνικού και εφηβικού, σε διακεκριμένο Έλληνα συγγραφέα. Η συνεργασία απέδωσε το έργο του Βαγγέλη Χατζηγιαννίδη «Στην Οθόνη Φως». Το εγχείρημα πέτυχε και μάλιστα το έργο ήταν ένα από τα νέα ελληνικά θεατρικά έργα που επελέγησαν από το Υπουργείο Πολιτισμού για να εκπροσωπήσουν τη σύγχρονη ελληνική δραματουργία στο Θεατρικό Φεστιβάλ του Σεράγεβο, τον Απρίλιο του 2012.

Ακολούθησε το έργο «Ελεύθερα Ύδατα» του Γιάννη Τσίρου. Μέσα στα πλαίσια του θεσμού γράφτηκαν τα δύο επόμενα χρόνια και άλλα 10 έργα Ελλήνων συγγραφέων, σε συνεργασία με ομάδες εφήβων, για τις ανάγκες του Εφηβικού Φεστιβάλ Θεάτρου, στο οποίο συμμετέχουν, σε ένα διήμερο χαράς και σχολικής δημιουργίας, ομάδες εφήβων με δικές τους παραγωγές, επιβεβαιώνοντας την ύπαρξη ενός πολύ ζωντανού σώματος νεαρών θεατών και μελλόντων πολιτών, αλλά και την ανάγκη για παραγωγή σύγχρονων αξιόλογων ελληνικών θεατρικών έργων γραμμένων για νέους.

Το άνοιγμα στο παγκόσμιο ρεπερτόριο

Το εφηβικό θέατρο, ως όρος, έγινε αποδεκτός. Είτε με έμφαση στη διαχείριση της σχολικής τάξης, είτε με έμφαση στην παραγωγή νέων κειμένων, είτε με έμφαση στη διερεύνηση μιας θεατρικής και σκηνικής γλώσσας για ένα νεανικό κοινό, το

(βαπτισμένο ως) εφηβικό θέατρο παρουσιάζει μια συστηματική άνοδο, με ποικιλίες ρεπερτορίου, που μπορούν να ικανοποιήσουν πολλή γούστα. Με παραστάσεις σε μεγάλα θέατρα ή παραστάσεις βαλίτσα για τα σχολεία, παρουσιάστηκαν μια στρατιά έργων που δίνουν το στίγμα. Αναφέρουμε ενδεικτικά πετυχημένες παραστάσεις για εφήβους των 2 τελευταίων ετών: «Ελένη» του Ευριπίδη (Ίδρυμα Μ. Κακογιάννη, σκηνοθεσία Άρης Μιχόπουλος), «Ρωμαίος και Ιουλιέτα» του Σαίξπηρ (Θέατρο Θησείον-Λυκόφως, σκηνοθεσία Νάντια Φωσκόλου), «Η μικρή μας πόλη» του Θόρντον Ουάιλντερ (Θέατρο Ακροπόλ / και σε σχολεία, σκηνοθεσία Τάκης Τζαμαργιάς), «Ο άνθρωπος που ήξει να και ο άνθρωπος που ήξει όχι» (σε σχολεία, σκηνοθεσία Σίμος Παπαδόπουλος), «Αν εσύ, ήμουν εγώ» του Δημήτρη Σεϊτάνη (Θέατρο Ακαδήμεια, σκηνοθεσία Δημήτρης Σεϊτάνης), «Μια γιορτή στου Νουριάν» του Φόλκερ Λούντβιχ (Θέατρο Πορεία, σκηνοθεσία Π. Λεντάκης - Β. Κουκαλιάνι), «Νεφέλη» της Αγγελικής Δαρλιάση (Διεθνές Φεστιβάλ Κινηματογράφου Ολυμπίας για Παιδιά και Νέους, σκηνοθεσία Αγγελική Δαρλιάση), «Γδαρμένος» του Μπας Σιέλμπι (Θέατρο Αλκμήνη, σκηνοθεσία Στρατής Πανούργιος), «Το κύμα» του Πον Τζόουνς (Κ.Θ.Β.Ε., σκηνοθεσία Γιάννης Ρήγας), «Τα παπούτσια» του Τιμ Κράουτς (παραγωγή Λυκόφως - σε σχολεία, σκηνοθεσία Κατερίνα Μπερδέκα).

Ήδη για τη φετινή χρονιά έχουν ανακοινωθεί ή ήδη παίζονται έργα για εφήβους, ανάμεσα στα οποία ο «Πλούτος» του Αριστοφάνη (Ίδρυμα Μ. Κακογιάννης, σκηνοθεσία Αγγελική Κασόλα), «Φάουστ» του Γκαίτε (Θέατρο του Νέου Κόσμου - και σχολεία, σκηνοθεσία Τζωρτζίνα Κακουδάκη), «Ένα καπέλο γεμάτο βροχή» του Μάικλ Γκάτσο (Εθνικό Θέατρο, σκηνοθεσία Γιώργος Κορδέλλης), «Frank and Ferdinand» του Σάμουελ Άνταμσον (Θέατρο Πόλις, σκηνοθεσία Ελένη Ζαχοπούλου), «Το τρένο» του Λένου Χρηστίδη (ΣΓΤ, σκηνοθεσία Σοφία Βγενοπούλου) κ.ά. Μια πλούσια και ετερόκλητη χρονιά, που ενσωματώνει όλες τις δράσεις και τις σκέψεις για το τι μπορεί να είναι σήμερα το εφηβικό θέατρο.

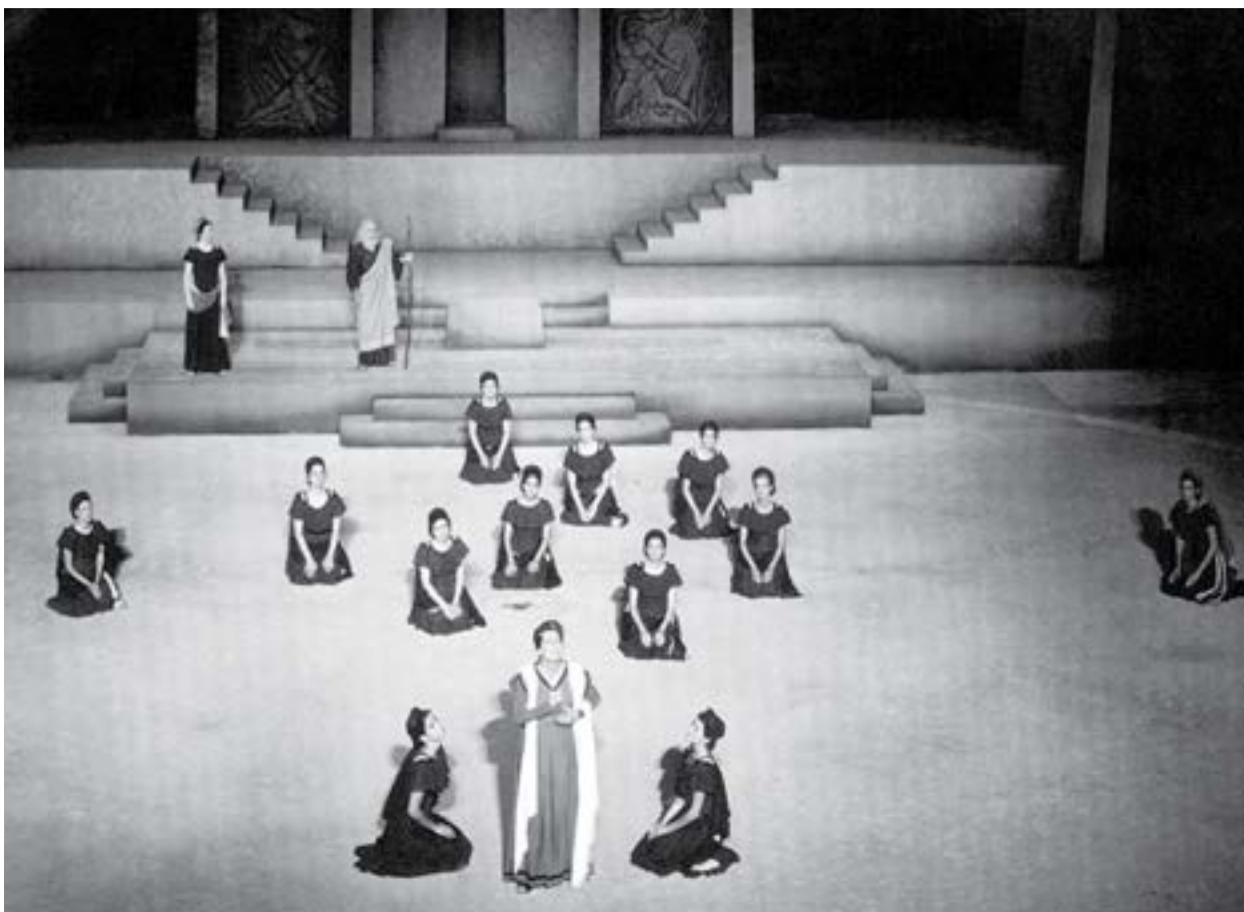
Οι παράλληλες δράσεις και η στήριξη άλλων θεσμών

Σημαντική είναι η δραστηριότητα κάποιων σχημάτων σε σχέση με τη διάχυση του εφηβικού θεάτρου στη διεύρυνση της παιδαγωγικής και κοινωνικής του σημασίας. Η συστηματική έρευνα, σε συνεργασία με το «Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση» και η παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού, η συνεχής επιμορφωτική δράση σε εφήβους και καθηγητές και το φεστιβάλ Νεανικής Δημιουργίας με αφορμή την «Τριλογία της Ουτοπίας» στο Γυμνάσιο και Λύκειο Κωφών και Βαρηκίων στην Αθήνα, δίνουν το στίγμα της ομάδας 4frontal και της Τζωρτζίνας Κακουδάκη, για τη διαρκή της επιφυλακή μέσα στον σχολικό μηχανισμό. Η δημιουργία τριών φεστιβάλ Εφηβικού Θεάτρου, ένα στο Θέατρο του νέου Κόσμου και τα επόμενα δύο στη ΣΓΤ, αποδεικνύουν την ακούραστη επινοτικότητα της Σοφίας Βγενοπούλου, αλλά και τη σημασία της σύμπραξης των

Αρχαίο Θέατρο Επιδαύρου – Άποψη των κατεστραμμένων αναθηματικών τοίχων κάτω Ξ άνω κοίτου, του αποχετευτικού αγωγού, της ορχήστρας, της σκηνής και των πυλών των παρόδων

Ευριπίδη «Ιων», Εθνικό Θέατρο, 1964 – Νίκος Καζής (Ιων)

καλά κρατούμενων θεσμών για τη φιλοξενία δεκάδων νεανικών ομάδων που παράγουν θέατρο μέσα σε άριστες συνθήκες παραγωγής. Οι επίσημοι θεσμοί, ωστόσο, ακόμα στέκονται αμήχανα απέναντι σε αυτόν τον εκκολλητόμενο νεανικό εγχείρημα. Το Υπουργείο Παιδείας δυσκολεύει, με άλυτα γραφειοκρατικά ζητήματα, τις μετακινήσεις των μαθητών αλλιά και αδυνατεί να αξιολογήσει με ασφαλή κριτήρια την καταλληλότητα των θεαμάτων για τα σχολεία (κάτι που δεν θεωρώ απαραίτητο αλλιά επειδή παλιά υπήρχε μια επιτροπή θεαμάτων που έχει καταργηθεί εν αγνοία πολλών διευθυντών και σχολικών μονάδων, συχνά αναζητείται μια άδεια θεαμάτων που δεν υπάρχει και η κατάσταση γίνεται αδιέξοδη). Οι κρατικοί οργανισμοί αρκούνται σε ασφαλείς επιλογές, χωρίς ρίσκο, χωρίς να βάζουν το χέρι στην τσέπη, χωρίς να υποστηρίζουν προγράμματα γύρω από το σχολικό μηχανισμό για να έχει η θεατρική παιδεία διάρκεια.

Υπάρχουν πολλοί αφανείς και εμφανείς ήρωες για την επίμονη αυτή πίστη της δημιουργίας διαλόγου και της παραγωγής τέχνης με την ηλικία της εφηβείας. Ο εκδοτικός οίκος Πατάκη, που έχει υποστηρίξει συστηματικά αυτά τα χρόνια με τις χορηγίες εντύπων, τις εκδόσεις έργων και τη στήριξη των θεατρικών παραστάσεων και της λογοτεχνίας για εφήβους, διοργανώνει πλέον τον «Μήνα Εφηβείας» κάθε Νοέμβριο, με ένα πλήρες και πρωτότυπο πρόγραμμα πλήθους καλλιτεχνικών δράσεων για εφήβους και, ήδη, μερικές φορές από εφήβους. Δήμοι και πολιτιστικά κέντρα έχουν γίνει επίμονοι θεατές των εφηβικών παραστάσεων, δημιουργούν μέσα στους οργανισμούς τους εφηβικά εργαστήρια, αρχίζουν να παράγουν έργο δικό τους, εμπνευσμένο.

Να διδάσκεται και να επικοινωνείται το θέατρο στα σχολεία;

Το θέατρο στο σχολείο εξυπηρετεί δύο μεγάλα κεφάλαια της εκπαίδευσης. Μπορεί, και οφείλει, να ενισχύσει ισχυρές αξίες για τη ζωή, αξίες διαχείρισης και ανοχής της πραγματικότητας, όπως η λειτουργία της ομάδας, η αλληλεγγύη, η επιπόνηση ενός κοινού στόχου, ο σεβασμός στη γνώμη και την πρόταση του άλλου, η αποδοχή της ετερότητας της ανθρώπινης σκέψης, η χωρίς λογοκρισία, χωρίς ανταπόδοση δημιουργικότητα, η ελεύθερη έκφραση του σώματος, η απελευθερωτική δύναμη της παραβολής μέσα από τη μυθοπλασία. Αν μπορεί να τα κάνει αυτά ένα άλλο μάθημα ή μια άλλη δραστηριότητα ή εκπαιδευτική εκδήλωση, σε τόσο σύντομο χρόνο, ε!, τότε δεν χρειάζεται θέατρο στο σχολείο. Αλλιά η αλήθεια είναι η εξής: οι έφηβοι έχουν ό,τι ανυσιχίες έχετε εσείς και εγώ. Απλώς δεν ξέρουν ακόμα ότι θα τις έχουν πάντα. Το εφηβικό θέατρο, όπως το αντιλαμβάνομαι εγώ τουλάχιστον, βοηθάει νομίζω ψυχικά στη συνειδητοποίηση αυτών των καυτών πρωταρχικών ερωτημάτων. Νομίζω ότι η κάθε γενιά είναι καλύτερη από την προηγούμενη, είναι πιο ώριμη, κάνει δικά της λάθη, δεν φορτώνεται τα παλιά. Γι' αυτήν τη γενιά αξίζει να ερευνήσουμε εκ νέου τρόπους επικοινωνίας και γεινιάσης. ☒